

چہند بیرہ وہ ریکے میژووی

- أحمد خواجہ -

پیش بانگی جہنگی یہ کم (۱۹۱۴) ٹینگلیز خوی
 نامادہ کردبوو، وہ باشیش له رهوشتی گوزراش ناگاداربوو،
 به ناوی زانایانی نہوتہوہ، دستہ دستہ پیوانی سیاسی و
 عسکری یان دہنارد بو روزہ لاتی ناوہ راست.
 ٹینگلیزہ سیاسیہ کان له گہل شینخہ کان به و
 ہیندیٹ و دستہ لاتندارانہ عہرہ بی پشتی دوستایہ تی و
 برایہ تیان بہ ست. به بونسہی شارہ زایان له کاروباری
 نہوتدا، کاربہ دستانی ٹینگلیز خویان گہ یانندہ لای
 شینخہ کانی کہ نداو (خہ لیج).

لہو کاتہدا لی پرسراوانی بہ ریتانی وکو میستہر مورو له
 کویت کار بہ رینوہ بہری ٹینگلیزو بہ جی ہینہری پیوستی
 کارسازی سیاسی و تابوری یان بوو، وہ له پیاوہ دانا
 راہیہ کانی ٹیمپراتوریہ کہی عوسمانیش وکو سولہ یمان
 نہزیف و زوری تر، کہ له بہ سرہ متصرف بوون، جی باوہر
 نیہ ناگادار نہ بوون.

له سالی ۱۹۱۴ ی چہرخی بیستہم دا، بہو بہرنامہ و
 تاواتہ یانہوہ، کہ زیندہ خہویان پیوہ دہینی شادبوون،
 بانگی جہنگ بہ جیہاندا بلاو کرایہوہ. بہ بی وستان و
 قولت و کوسپ له پرو ناکاو بہو سوپاو چہ کہ
 نامادہ کراوہ یانہوہ پہلاماری (فاوہ - بہ سرہ) یان دا.

له کاتیکیدا ئینگلیز له (هیندی)و، له گهله ژیردهسته تانی نه یان له ئاسیادا، سوپاییکی گه وره ودهم به خوینه و هیان گه یانده بووه سه عیراق و به کوشتی ده دان، به داخه وه ئیمپراتوره مه زن و خه و آله که ی عوسمانی که هیشتا نه گه یسشتبووه چا و گلوفتن، ده بوست به هیزی ژاندرمه ی ناو شارو هه ندی عه سکه ری په راگهنده ی ناشی به ربه ستیان بکات.

له و کاته دا بی گومان وه کو باوه به قورثانی پیروزی ئایینی ئیسلام هه بوو، ریزی خه لیفه ی موسلمانانیش زور بوو، گه لی عیراق که وه جه مبوش و بزوتنه وه به ناوی (غزا) وه، کومه ل کومه ل په لاماری چه کیان ده داو ده چوون و خو یان ده نا به بهر کووره ی ناگرینی چه که کوشنده و جهنگی سوپا هه په مه که ی ئینگلیزه وه.

پاش ماوه ییک و بنج به ست و بوونی ئینگلیز له خوارووی عیراقد، عوسمانیه کانیش له فیرقه کانی عه سکه ره په راگهنده کانیا نه وه، هیزیکی گه وره و نا زای برسی و پرووت و په ریشانیان هه ل ده بژاردو ده یان ناردن و له دهشت و بیابانه کاندایا به کوشتن له ناو ده چوون. تا دوو سالیس به رامبه ر به چه کی ئینگلیز، چه کی عوسمانی - هه ره چا که که یان ماوزه ری نو فیشه ک خوری گولله قورقوشم بوو، که پاش (۵۰) فیشه ک قورقوشمه که وه کورونی تواوه به لوله که پیدا ده چوراپه وه و تفهنگه که له کار ده که وت. به زمانی تورکی (نو به رهن دورفده، ماوه زه ر سیلاح فابریقه سی) لی نووسرا بوو.

ئیسنا ده گه رینه وه بو سه ر پاشماوه ی باسی پشوو، وه نه و رووداوانه ی که له لایه ن کاک همزه عوسمان نه رکانه وه له گو قاری^(۱) ناویراودا، واته (ره سملی تاریخ مجموعه سی - نه نقه ره) لاپه ره (۶۵۰) دا، باسی دلاوه ری و گیان به ختکردنی گه لی عیراق ده کات، به تاییه تی شیخی خاوه ن په نا «عجیمی پاشای سعدون پاشا» و ده لیت:

له روزانی گه رمه ی جهنگی په که مددا له (ناسریه،

منتفک) هوه نیردرام، بو (نوهه یله) بی گومان به سواری نه سپ. به دهشت و چوله لماویه کاندایا به بی رچه و ریگا که تینه ری و رویشتن. به لام پیسوستان به په یغام و ریبه ریکی شاره زای نه و ناوچه و ریگایه بوو. . . پیاوکی وریاو زیره ک «فه رحان» ناویکم دوزیه وه و له گه ل چند ژاندرمه ییکی نازاو پیشداری فه رحان که وتینه ری. پاش گه ییشتن به باره گه ی فرمانده ی هیزه که مان «یاربان سه یف الله به گه» و به جی هینانی کاره پی سپیراهه که مان گه راینه وه بو شوینی پیشوومان، که گه ییشتینه نیزیک «شه ه یله» روزی روونمان لی بوو به شه، له هه موو لایه که ولم به باوه به سه رو وروماندا ده باری. زور په ریشان بووین، ده ستمان له ژیان شوست. به نه شاره زایی و نا ئومیدی وه کو کویر ده ریویشتن. له و سه خله تی و هیوا برانماندا له دووره وه قه لانتووی تیه سواریک بینرا به ره و روومان ده هاتن و ورده ورده ییش لیمان نیزیک ده بوونه وه، تا به یه کتر گه ییشتن.

سواره کان نیزیکه ی سه د سواریک ده بوون، سه رکرده که یان لایکی به ریزو و توویژ خوش و شیرین له گه لماندا که وه قسه کردن. به زمانیکی نه رم و شیرینه وه پرس و وتی:

- بو کوئی ده چن، چ جو ره یارمه تیه کتان پیوسته؟!

وه لامان دایه وه و جیا بوینه وه. .

به لام من تا نه و سوارانم له چاو وون بوو به دوا یاندا ده مروانی و نه م ده توانی چاویان لی لادم. هه ست و بزوتنه وه جوان و ریک و پیکه که ی نه و لاوه م لی بسو گری ییکی ناودل و فه راموشم نه ده کرد.

له فه رحانم پرس، و وتم:

- نه و لاوه به ریزه کی بوو؟ وتی:

- نه و شاسواره له هه موو ناوچه کانی مونته فیک، تا ده گاته

نورفه بی پرس و بی ترس سه ردارو حوکم فه رما «عجیمی پاشا کوری سه عدون پاشا» به. چند سالیک له مه پیش له لایه ن حکومه ته وه له به ندیخانه ی حه ل لب باوکی به زه ر

عمران خواردکراو مرد. ئیستایش له هه‌موو ئولکه‌ی عیراقدان و خانهدان و ئازاو ده‌ستدار ده‌ناسرین و خانهدان و منویانگن.

پاش ئه‌وه‌ی قسه‌کانی فهرحانم بیست ناوی «عجیمی» پشام هاته‌وه‌بیر. ئه‌وه‌خته‌ی له به‌غداد بووم ناوی ئه‌و شیخه‌خاوه‌ن شکویم ده‌بیست، که بووه به‌ملۆزی مره‌سی سویاکه‌ی ئینگلیزو ئارامی تیدا نه‌هیشتون و هه‌موو هیواو به‌رنامه‌یانی شیواندوه‌و زۆرشتی گه‌وره‌یان ئی ده‌گیرابه‌وه. له سواره‌و له پیاده به‌هزاران چه‌کداری هه‌یه‌و ئه‌م‌پ‌رۆ سه‌رفه‌رمانده‌ی هینزی عه‌ره‌ب و چۆل نشینه‌کانه‌و له جه‌نگدايه.

فهرحان به‌سه‌ر سه‌رمانه‌وه له‌سه‌ر قسه‌کانی ده‌پ‌رۆیشت، گوایا پاش گه‌یشتی ئینگلیز به (فاو - به‌سه‌ره) ئیتر له‌م ماوه چۆل و بی‌ئاوه‌دا له‌لایه‌ن نیشته‌نیه‌کانی ئه‌م بیابانانه‌وه هات‌چۆ نه‌ک بو‌ریوارو کاروان، بو‌سوی میری تا ب‌ئنده‌ش توانای گوزه‌رکردنی نه‌ده‌کرد. به‌یه‌ک جار سه‌رانسه‌ر شیواو شله‌قاو بوو، له‌و رۆژه‌ ته‌نگ و چه‌له‌مه‌یه‌دا له‌لایه‌ن عجیمی

پاشاوه زۆر به‌ ئاسانی و به‌ ته‌واوی ئاسایش و ئاسوده‌یی له ناوچه‌که‌دا گه‌راپه‌وه‌و ترس و بیم نه‌ما.

ورده‌ ورده‌و هاتنی هینزی سواره‌ی دۆژمن - زوبه‌یر - گیراو، شعبیه‌ش که‌وته ناو چه‌مبه‌ریانه‌وه‌و پ‌ینگه‌ی به‌سه‌ره‌و شعبیه‌مان نه‌ما. که‌وتینه‌ جوست و جزو ته‌نگی دۆژینه‌وه‌ی پ‌ینگه‌ی به‌رنامه‌ی جه‌نگ بو‌به‌ر به‌ستی دۆژمن له پیشکه‌وتن. له‌وه‌خته‌دا له‌لایه‌ن فه‌رمانده‌ی هینزی میلی عجیمی پاشاوه. فه‌رمانی هینزیکی ناگه‌هانی و گیان به‌ختکردن به‌ له‌شکری سواره‌و پیاده‌کانی درا، وه‌ به‌و به‌رگه‌ ساده‌یه‌ی خوشیه‌وه له‌ چه‌پ و راستی کۆری جه‌نگدا، وه‌کو بروسکه، قاره‌مانانه‌ هاوکاری جه‌نگاوه‌ره‌کانی ده‌کردو په‌لاماری هینزی ئینگلیزیان ده‌دا، تا مه‌ردانه‌ هینزی لای راستمانی له‌ په‌ریشانی ر‌زگارکرد.

عیراق له‌ده‌ست ده‌چوو. عجیمی پاشام چۆن بینی؟

عجیمی پاشایش ژیا‌نی ر‌ابوردووی خۆی و عیراقی له‌ده‌ست چوو. دوا‌یی ژیا‌ن و دانیشتی له‌ ئۆرفه‌ بریارداو په‌سه‌ندکرد. پاش ئه‌وه‌ی ماوه‌ییکی به‌سه‌ردا چوو، رۆژیک له‌ ئه‌نقه‌ره به‌ره‌نگاری ئه‌و پیاوه جیگاب‌ئندو مه‌زنه‌بوو. ئه‌و شیخه، ئه‌و پادشا دل‌یرو قاره‌مانه‌م له‌ به‌رگیکی چاکه‌ت و پانتۆل له‌ جیاتی به‌رگه‌ عه‌ره‌یه‌که‌ی خۆی، له‌ جیگه‌ی پاشماخ و عه‌گالی ئاوریشمی جارانی، به‌ شافقه‌یه‌که‌وه ده‌ژیا.

به‌رامبه‌ر به‌و دیمه‌نه‌ی که‌ له‌وه‌وه دووربوو بی‌بینم خۆم پی‌نه‌ده‌گیرا، له‌ هه‌ر دوو چاومه‌وه فرمیسکی دل ته‌نگیم پ‌شت. کلپه‌ی سۆزی لیک‌دانه‌وه‌ی ده‌سه‌لاتداری و ژیا‌نی جارانی ئه‌و مه‌رده، ئه‌و پیاوه‌ گه‌وره‌یه‌یه، رووناکی له‌ دل و هه‌ناوندا نه‌هیشت. به‌راستی نه‌م ده‌زانی به‌ چ زمانیک دل‌سۆزی و یادی کۆنی خۆم ده‌ر‌ب‌یرم. . . . راسته‌ می‌ژوو، که‌رو نابینا نیه. زمان ته‌ر‌پ‌ه‌وانه، ئه‌گه‌ر منیش نه‌یلیم و ئه‌و له‌ چاکه‌و خراپه‌ووتن ناترسی و ر‌اناوه‌ستیت.

له‌ کاتسێ بان جه‌نگی ۱۹۱۴، که‌ ده‌نگی خۆ ئاماده‌کردنی ده‌وله‌ته‌ چه‌کداره‌کان بلا‌بووه‌وه‌و که‌ ئیستا هۆی گه‌یاندنێ ده‌نگ و یاس له‌ هه‌ناسه‌یه‌که‌دا به‌ هه‌موو کون و قوژب‌نی که‌رته‌کانی جیهان نه‌ده‌گه‌یشت، چونکه‌ ئه‌وسا، بو‌ وینه: له‌ که‌رکه‌وه‌ نامه‌یک بو‌سوله‌یمانی به‌ سێ رۆژ و بو‌ به‌غداد به‌ ده‌ رۆژ ده‌گه‌یشت، زۆر جاریش تووشی جه‌رده‌و پیاو خراپان ده‌بوو، له‌ناو ده‌ب‌را. پ‌وسته‌ به‌ سواری بارگیر ده‌نێردرا. خۆر رۆژنامه، یان چاپه‌مه‌نی وه‌کو نوشته‌ی پیاوچاکان ده‌ست ده‌که‌وت و ده‌خوازراپه‌وه‌و به‌ ده‌گه‌من ده‌پینرا.

مانگی جاریک، یان دوو جار به‌ناوی (ئه‌ژانسی حه‌ری) یه‌وه، یان (دۆزان) یک به‌ زمانی تورکی و به‌ ده‌ست

نوسراو بهاتايه . . له ژن، له منال، پيره ميردى
رولهورن بوو، يان له (چنه قلعه) وهندهران له كوبرى
جهنگدايه، دهركاي پوستهخانه دهگيراو دهتهنراو چاوه پرنى
گهيشتنى پوستهچى (پوسته هين) دهكرا به پالپهستوو
هاوار. . .

ئو دوزان وز نهژانسه توركيه به دهست نوسراوانه
لهلايهن تلععت چاووشى پوستهچى چاو پرپوشاويهوه،
كه تهمنى له شهست سال زياتر بوو، به نيخه نيخ و دهنگ
نوسراوى و كوكه كوكهوه نه يخنندهوه. زور كه سيش هر
تى نه ده گهيشت يان نه ده بيسرا. . . سهره راي هم هموو
دهرده دهركاي تهلخانه يش داخرا بوو، سوله يمانيه وه
ويستابوو، بهر دهركاگه گرتبوو، نهى گوت: دهنگه دهنگه
مهكهن (پاشا له سهر خهته). . . دهردى گورهش نه وه بوو نه
دهزانرا كهى وه لامي تهلگراف دهست ده كه وىت، تا له يادو
بيردا نه ده ما. . .

له سهره تاي نه وه به هارهى گه لاريزانى گياني مرؤفدا،
مرخيش مرخيش كوره لاو بو عهسكه رى (پير بو بهرگرى،
يان ره ديفى، يان به ناوى مستحفضى) هوه راكيش دهكرا،
پياو بو شهرو نازهل (مه، گا. . هتد) بو خواردن، و ولاخ
(نه سب. . . ئيستر، گوئدرئز. . .) بو بارو راييچ دهكراو
دهست به رهش بگير كرا.

لهو روزه رهش و سه خله تى و ناهه موارانده لهلايهن
فرماندهى گشتى عيراقه وه، جهنه رال (خهليل پاشا) وه
تهلگرافيك بو شيخ محمود هات ده لئيت پاش (? ده گمه
سوله يمانى. پاشان هات. پاش چهند سه عاتيك
گفتوگو كردن له گه ل شيخ محمود دا، رووه كه ركوك ملي
رينگاي گرت و روشت. . .

خهليل پاشا به سوارى ئوتومبيليكى دروستكراوى نهو باوه
هاتبوو، نه يان ووت نهوه پاشايه له جياتى نه سب به سوارى
ئاوو ناگر هاتوه، له ترسى وه زهندى نهو ده عبايه وردو
درشت دووره پهريز نهو وىستاو به سهر سرمانه وه

ده يان پروانى . . .

دواى ماوه ييكى كه م ولات شله فسا، چه كدارى سواره
پيادهى ناوچيا، كه دهستى حكومت نه ده گهيشته ناويان له
عهشايرو ناو شارو لادى و فيرارى عهسكه رى به ناوى
(غهزا) وه به چهك و كولى خوارده مهنى خويانه وه دهسته
دهسته به هزاران رزانه ناو شارى سوله يمانيه وه. به
سهر كردهى شيخ محمودى نهمر ملي رينگايرو روو به
به غداد - به سره، تا گهيشته باره گهى (شعييه) و چوون به
پير مهرگه وه.

بهر له حسانه وه و پشودان، دهسته ويه خه به ره ننگارى
ئاگرى توپ و فروكهى نه بينراوى ئينگليز بوون. له به كه م
رؤزدا، زوريان لى كوزرا، ئيسك و خونيان ئاويتهى ناو لم
بوو. . واديار بوو، كه دوزمن زور ترس و بيمى له هيرشى
كورده كان پيدا كردوه، بو به بيمى به زهيمى و به بيمى و وچان
دهسه لاتى خوى پيشان ده دا.

لهو ده شته ره قه ن و وشك و گهرمايه دا، له هموو دهرديك
گرانتر و گرنگتر دهردى بيمى ئاوى بوو. حكومت تواناي
ناردنى دوو كونده ئاوى نه بوو بو يان بنيريت. «شيخ
محووده» يش به ناچارى به خوى و له شكركه به وه گه رايه وه
هاته وه بو سليمانى. . . له هم مووى سهرتر، له گه ل
گهيشته وه يان بو شارى سليمانى. حكومت نه م جاره
داواى لى كرد بچن بو پينجوين و له دهستى روس رزگار
بكه ن. خوش و ناخوش فرمانى نهو فرمانه شيان به شيخ
محمود به جى هينا. چوون و سهر كه و تن.

رؤزى شيخ محمود له ميانهى باسه كه يدا ووتى: ههرگيز
گه ورهيمى و خانه دانى عجمى پاشام له بير ناچيته وه، له گه ل
گهيشته شعييه باوه رينكرا و يكي خوى به نيزيكه ي سد
سواره وه نارد بو خوشى گهيشتن و پرسيارى پيوستيمان.
به راستى دل سو زى خوى پيشاندين. به لام سواره كان له
خوشى ئيمه به دم رمازيه وه به به رده مماندا هوشه يان
ده كردو ده يانگوت «حيف نه حمد كاكه سونى منيش زور

سویاسی نهو هاتنه یانم کرد.

له باوی ئیمپراتوره گه وره که ی خو ماندا، له همروشت همرزانتیر «گیان» بوو. پیای چینه ری دهغل ودان نه ما. گرانی ناوچه ی فرمانبره وایی حکومت ته که ی واگرته وه، له کولانی ناو شاره کان و له سه ریگیای دبهاته کان بو پارچه نایک پربوو له دربه درو، لاشه ی له برسان مردوو، یان له ناله نالی په که وتوو کان جهرگی ده بری...

خومه وه بئراوه و ئیستا ده بخوتینه وه، به لام زمان درژی و راستگویی که ی میژ ویش له کاتی خویدا پترو بوخته تریش بو نه وی دوایمان روون ده کاته وه ده گپرتیه وه و چاویش له هیچ رووداوو کاره ساتیک ناترو کینی، چونکه میژوو و میژوونوس سه ربه ست و نازاده.

باوی عوسمانی نه ماو ئینگلیز هاته کو ره وه:

باوی خوشی و ناخوشی ژیان له ئیمپراتوره گه وره فراوانه که ی عوسمانی دا به سه رچوو. ئینگلیز به خوی و سویا هه ره مه که ی که ژیرده سته کانی گه لی ئاسیا پیک هاتبوو، به توپ و فروکه زوره کانی وه له (به سره - کونیت) وه گه بشته سه رچیاکانی عیراق و بوو به فرمانبره و او خوی دامه زرانندو، بوو به ملوزم... و امان زانی که گه له په ریشانی حکومت نه خوش و نووستوو که ی پیشووی رزگاری بووه. به لی!... ئینگلیز هات. خواره مه نی زوری هیناو هه مووی به پاره ی باش فروشت به هه زاره کانی پاش گرانی... نه مان ده زانی نه مانیش بو بو نه ی جه نگو وه شیرازه ی ئابوریان پچراوه و ده یانه وی به تفاق خواردن و نرخی فروشتی تووتن و پیتی چاندگاکانی کوردستان بکه ونه وه چینه کردن و پاره کوکردنه وه و دارایی پیکه وه نان...

نه مانیش (ئینگلیزه کان) به رامبه ره به گه ل پیشینه که مان که متر به دکاریان نه ده کرد. له رووی هه له ی پیاوه سیاسی کانیانه وه، که خه ریگی گیرفان پرکردن بوون بیججه له کوژراوی زوری خویمان له کوردستاندا چاکه به کیان به جی نه هیشت، که شایانی یادکردنه وه یان بیت، ته نیا نه وه نه بیت که «تهرو سپه خانه» به کیان له ناوجه رگی شاری سوله یمانیدا دامه زرانند تا له رووی بی پزیشک و ده رمان و چاودیری وه بوو به هو ی بلا بوونه وه ی زور نه خوشی پیس و کوشنده.

له گه ل نهو ژیان و دردانه دا، عه سه ره ریش به پاچ و بئله وه به مالاندا وه که هه لوی برسی ده سوورانه وه و ناو ژووری خیزانانیان هه ل ده کهنده، هه وشه کانیان ویزان ده کردو بو خواره مه نی شاره وه ده گه ران... داری گو رستان و ده ری شار ته واکرا. به دبه ختانه داریک نا داریکیان له بنمیچی خانوو که یان ده بریه وه. له و سه رماو زوقمی زستانه دا خانوو که ده رما به سه ره نهو خیزانه په ریشان و نیوه گیانانه دا... نه مه به نه ختی له باسی ژیانی کونی گه ل.

له کاره ساتی نهو عه سه ره و جه نگاوه رانه ی ناو سه نگر، که به رامبه ره به دوژمن له سوپه ره و جه نگردان، نه وانیش برسی، تینور، بی به رگ و پیلاو، زوریان به تفه نگی بی فیشه که وه ره ق ده بوونه وه و ده مردن، حکومت له جیاتی بوستالی عه سه ره ی به شی جو تیک کاله زه ونه چه رمی ده دانی، نه وانیش له جیاتی پیلاو ده یان کولاندو به ناچاری ده یان خواردو له نه جیامی په ریشانی دا فیراریان ده کرد.

له روژانی مانگدا هه رجاره «۱۰ تا ۱۵» لاریان به به رجاوی گه له وه ده نا به به ره ده ست رژی تفه نگو وه و ده کوژران. له گه ل نه وه شدا، که نه ندامانی دادگی عه سه ره ی، ژیان و په ریشانی یان ده زانی، به دبه ختانه به بریاری «خیانت له دینی ده ولته» به کوشت ده دران. به پیی کم و زیاد هه ندیک له م باسه راسته که له لایه ن

مذكرات تاريخية

احمد خواجه

يمتطي حصاناً ركب الماء والنار.

وبعد مدة قصيرة اضطربت البلاد وتوجهت مئات الناس من ابناء العشائر والهاربين من الخدمة العسكرية الى السليمانية وانضموا الى الجيش الذي كان يقوده الشيخ محمود، فغذوا السير الى بغداد - بصرة الى ان وصلوا الى الشعبية وواجهوا الموت ولاقوا شتى صنوف العطش والحر، واستشهد عدد كبير منهم في الساحات المكشوفة، فلم تكن للحكومة العثمانية امكانية ارسال الماء الى المقاتلين لذا اضطر الشيخ العودة الى السليمانية ولكن اغرب من هذا فان الحكومة طلبت من الشيخ الذهاب الى بينجوين لتحريرها من الغزاة الروس، فلبى الشيخ طلبها فتوجه الى هناك وحقق النصر، ثم يتناول الوضع المعاشي آنذاك حيث حلت المجاعة وحصدت مئات الالوف من الناس، وفتك البرد والزهمير بهم الى جانب قتل الناس بتهمه (الخيانة عن دين الدولة) . . . انتهت الدولة العثمانية وزحفت الجيوش البريطانية بعد احتلالها بصرة - كويت نحو اعالي الجبال في العراق وثبتت مواقعها، (وقد حملت معها مواد غذائية هائلة الا انها باعتهما لفقراء ما بعد المجاعة، وما كنا نعرف بان الحرب انهكت قواهم الاقتصادية)».

تناول هذه المذكرة تحرك ومساعي بريطانيا لاحتلال العراق والبلدان الأخرى قبل اعلان الحرب عام ١٩١٤م حيث ان الانكليز عقدوا علاقة صداقة مع بعض الضابطون تحت غطاء خبرتهم في شؤون البترول فاستطاعوا الاتصال بهم . وفي عام ١٩١٤ اثر انتشار نبأ اعلان الحرب العالمية الاولى هاجمت بريطانيا بجيوشها واسلحتها الجاهزة - الفاو - البصرة . لقد كانت الدولة العثمانية - الرجل المريض - تريد ان تواجه هذا الجيش المسلح باحدث الاسلحة بجندتها التي لم تكن تقوى على الصمود والمواجهة، لذلك كانت ترسلها الى محرقة الموت لافتقارها الى امتلاك ابسط الاسلحة الحديثة المتطورة .

بعد ذلك يتناول الكاتب دور (عجيمي باشا) في معاداة الانكليز والتصدي لهم في منطقة منتك بما كان يمتلك من قوة وامكانيات هائلة في افشال مخططات الاحتلال، والشجاعة الفائقة التي ابداهها والمحاربون الذين كانوا معه ضد الاحتلال الانكليزي . ثم ينتقل الى مشهد آخر كيف ان الجنرال خليل باشا ارسل برقية الى الشيخ محمود بانه سيصل سليمانية . حيث توجه بسيارة التي كانت مثار دهشة الناس واستغرابهم حيث كانوا يقولون بان هذا الباشا بدلاً ان